

Література

1. Кобякова І. К. Концептуалізація та категоризація гумору. *Вісник СумДУ*. 2006. Вип. 11. С. 35–39.
2. Лексико-словотвірні інновації (2007): словник / за ред. А. Нелюби. Харків: ХІФТ, 2009. 171 с.
3. Milner R. The world made meme: Public conversations and participatory media. Cambridge, MA: MIT Press, 2016. 272 p.

Анастасія Троян
(м. Вінниця)

ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЕЛЕКТРОННОГО СПІЛКУВАННЯ

Активне впровадження в життя інтернету впливає на комунікативні особливості соціуму. Зміна формату та способу комунікації трансформує лінгвальні одиниці, продукуючи видозміну значень слова, появу нових лексем, зміну граматичної структури, спричиняє появу нових особливостей у стилях і жанрах. Жанрові особливості електронного листування в українському мовознавстві є предметом активного дослідження та аналізу. Українські лінгвісти вдосконалюють методологію дослідження електронного листування, зосереджуючись на вивченні типових комунікативних засобів та особливостей, які впливають на процес спілкування між користувачами. Розуміння жанру віртуального спілкування є однією з нових проблем дослідження, адже вчені й досі не зійшлись на єдиній класифікації жанрів, притаманних спілкуванню онлайн.

Сучасні технічні можливості дають змогу реалізувати такі форми текстових повідомлень, які раніше не були відомими. Однією з таких форм є електронне листування. Комунікація в інтернеті охоплює все більше людей, створюються цілі групи мережових спільнот і товариств. Варто зазначити, що «віртуальне товариство – це нова форма спільноти, що об'єднує людей в режимі “онлайн” навколо спільних цінностей та інтересів та утворює зв'язки підтримки і дружби, які можуть поширюватися також і на міжособистісну взаємодію» [2, с. 213].

Більшість учених виділяють низку параметрів інтернет-комунікації, найголовнішими серед яких є гіпертекстовість, віртуальність, дистантність (розділ у просторі й у часі), статусна рівноправність учасників, комбінація різних типів дискурсу [6].

Ці трансформації особливо помітні у жанрі електронного листування, який дослідниця Іва Плеше розглядає як проміжну форму між усною та письмовою комунікацією. У своїй статті вона зазначає, що «електронні повідомлення існують як особливий спосіб комунікації – як своєрідна перехідна стадія між листом і розмовою, письмовим і усним медіа, – для якої, крім того, характерне недостатньо дбайливе ставлення до синтаксичних конструкцій» [1, с. 93]. Недостатня дбайливість до синтаксичних конструкцій зумовлена спрощеною побудовою речень та відхиленням від літературної мови «через брак невербальних і паралінгвістичних знаків, які передають значення безпосередньо від особи до особи, комп'ютерна комунікація бідніша від усного мовлення, а через свою ефемерність – і від писемного» [1, с. 93].

У контексті ширшого розуміння природи онлайн-комунікації І. А. Ковальчук вводить поняття «дуолог», під яким вона розуміє розмову, що не містить думок, адже користувачі сфокусовані на своєму внутрішньому голосі, а не на комунікативному партнері [4, с. 46]. У своїй статті «Мовна специфіка спілкування в Інтернеті» також наголошує на *digispeak* – одному із видів віртуальних мов. Ця мова охоплює приблизно 4 % лексики в інтернет-спілкуванні. *Digispeak* – це цифрова мова онлайн-повідомлення, у якій широко використовуються акроніми: *DIKU* (*Do I know you?* – «Ми знайомі?», «Я Вас знаю?»), *FITB* (*Fill In The Blank* – «заповніть бланк»), *IMHO* (*In My Humble Opinion* – «на мою скромну думку», використовують часто як іменник середнього роду «імхо») та інші.

Вищезазначені явища, на думку І. А. Ковальчук, зумовлені дисграфією, тобто «порушенням мовних норм, що супроводжуються заміною букв, пропусками, перестановками букв і складів, поєднанням слів, порушенням мовленнєвої системи в цілому» [4, с. 47].

На морфологічному та лексичному рівнях мова інтернету демонструє значну гнучкість. Н. Шкворченко узагальнює низку її характерних рис, зокрема:

- наявність спеціальних піктограм, невербальні засоби спілкування; до них відносяться передусім «смайлики», які передають різні почуття мовця у вигляді тих чи інших забавних малюнків, вживання великої літери, що символізує підвищення голосу тощо;
- наявність нейтральних засобів літературної мови;
- використання нелітературних мовних засобів, що зближує з мовою публіцистики;

- широке поширення скорочень;
- створення неологізмів по продуктивним словотворчим моделям (аффіксація, усічення, інтелектуальне калькування, пряме запозичення без змін);
- поява нових слів під впливом технічного (комп'ютерного) жаргону;
- наявність ономастичної лексики з підвищеною експресією;
- активне використання форм імперативу першої особи однини замість форми ввічливості у другій особі множини;
- тяжіння до аграмматизмів (відхилення від синтаксичних і пунктуаційних норм літературної мови);
- емоційний синтаксис [3, с.65].

Електронному спілкуванню властива низка жанрових особливостей [1]:

- Невживання діакритичних знаків.
- Розмовний характер. Ідеться про дотримання класичних правил написання чи, навпаки, відхід від звичної орфографії (між іншим, увага концентрується й навколо написання з малої літери, значної кількості орфографічних помилок, вживання лише частини слова). Найчастіше такі мовні особливості пов'язують напряду зі швидкістю листування – вони нагадують «усні ситуації спілкування», адже подібні вживання неприпустимі під час уважного й повільного написання, редагування написаного, звичного для нас автоматично [1, 92].

- Відсутність звернення та називання адресата (відсутність звернення по імені).

- Відсутність привітання (вітальні форми). Іва Плеше розмежовує електронне повідомлення та електронні листи й зазначає, що «тексти, які починаються без усвідомленого вітання, я називаю повідомленнями, а з ними – листами» [1, с. 93].

- Вживання багатofункціональних знаків, смайликів.

З огляду на функціональний потенціал віртуального спілкування М. Карпушина виділяє такі його функції:

- когнітивну (надбання знань);
- тезаурусну (накопичення і зберігання знань);
- культуруотворюючу (засіб формування нової глобальної інформаційної культури та її окремих субкультур);
- естетичну (у «низькому» сенсі – засіб розваги, і у «високому» сенсі – середовище реалізації художньо-творчого потенціалу);
- метамовну функцію (функцію тлумачення) [2, с. 214].

На думку Л. А. Чередник, мовне середовище інтернету є функціонально-стилістично неоднорідним, різножанровим та позбавленим ознак ситуативності. Дослідниця зазначає, що інтернет-комунікацію можна розглядати як проміжну ланку між усним і письмовим мовленням. Вона часто супроводжується порушенням літературних норм, використанням некодифікованих одиниць, англomовних запозичень і професіоналізмів, зокрема з мови програмістів (наприклад, запатчити, онлайн). Ці запозичення або залишаються в оригінальному написанні, або транслітеруються українською. Серед морфологічних рис авторка виокремлює активне використання імперативу (на кшталт: Зайди! Забери! Не забудь!), а також явище білінгвізму. Синтаксичні структури зазнають спрощення, що сприяє текстовій економії. У стилістичному плані для мови інтернету характерне розширення функцій епістолярного жанру та трансформація форм розмовного стилю, який втрачає свою первинну усну природу. Однією з актуальних проблем лінгвістики дослідниця вважає класифікацію мови інтернет-комунікації [7]. Англійський філолог Д. Крістіл пропонує визначати мову онлайн-спілкування як окремий тип комунікації, а саме – мережева мова (англ. *netspeak*), яка відповідає реаліям комунікаційного простору, створеного сукупністю мереж і технічних систем [5, с. 193].

Інтернет-комунікація, як і будь-яке явище, має низку особливостей:

- дистанційність: віддаленість учасників комп'ютерної комунікації один від одного і зазвичай відсутність безпосереднього візуального контакту між ними;
- креолізованість: у мережевих текстах, крім лінгвістичних, використовуються й паралінгвістичні засоби, як-от зображення, фотографії, а також активно використовуються різні шрифти, кольори, графічні символи тощо;
- типова неоднорідність: основне розмежування типів дискурсів базується на протиставленні письмового та усного дискурсу. Подібно до них, комп'ютерний дискурс може бути персональним або особистісно-орієнтованим (листування електронною поштою, спілкування в чатах) та інституційним або статусно-орієнтованим (спілкування на конференціях, участь у форумах, рекламно-інформаційні дошки оголошень);
- добровільність контактів: у будь-який момент їх можна перервати;
- майже завжди письмовий характер спілкування;
- відсутність невербальної комунікації;

– відсутність єдності у часі й просторі, тобто унікальна можливість бути одночасно у різних часових поясах і в різних країнах. Завдяки інтернету міждержавні кордони перестають бути перепорою контактів, у такий спосіб розширюючи міжкультурну взаємодію, сприяючи зближенню народів і зростанню їхньої як національної, так і міжнаціональної самосвідомості;

– комп'ютерна етика та етикет: учасники наділені певним комунікативним статусом, який виявляється та підтримується в процесі комунікації через спеціальні прийоми та навички, що може бути визначений як мережевий етикет [7, с. 162].

Активне впровадження інтернету в усі сфери життя зумовило трансформацію комунікативної поведінки суспільства, породивши нові жанри, стилі й мовні форми спілкування. Мова інтернет-комунікації демонструє функціонально-стилістичну неоднорідність, порушення мовних норм, активне використання неологізмів, запозичень, скорочень, а також тенденцію до спрощення синтаксису. Електронне листування постає як проміжна форма між усною та письмовою комунікацією й відображає особливості сучасного віртуального дискурсу. Попри значний науковий інтерес до цієї проблематики, питання класифікації жанрів онлайн-спілкування та мовних змін залишаються відкритими, що визначає перспективи подальших лінгвістичних досліджень у цій галузі.

Література

1. Плеше Іва. Етнографія листування: про деякі мовні та жанрові особливості електронних повідомлень / листів. *Народна творчість та етнологія: спецвипуск* / НАН України, Ін-т мистецтвозн., фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Київ, 2011. № 5(333): Хорватська етнологія. С. 91–99.
2. Карпушина М., Чистякова О. Сучасна комунікація: особливості мовлення в мережі Інтернет. *Філологічний дискурс*. 2016. Вип. 4. С. 212–221.
3. Шкворченко Н. Інтернет-дискурс як лінгвістична категорія. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2019. Вип. 23, т. 3. С. 62–68.
4. Ковальчук І. А. Мовна специфіка спілкування в Інтернеті. *Магістеріум*. 2009. Вип. 37: Мовознавчі студії. С. 45–48.
5. Карпа І. Б. Мова та Інтернет: функціональні характеристики та ефективність інтерактивної комунікації. *Мова і культура*. Київ, 2009. Вип. 11, т. VII(119). С. 192–200.
6. Боярова К. В. Інтернет як засіб комунікації людей. URL: http://www.confcontact.com/2009_03_18/pe6_boyarova.php
7. Чередник Л. А. Інтернет-комунікація як спосіб сучасного міжособистісного спілкування. *Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття: зб. матеріалів X Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 14–15 верес. 2017 р.)*. Полтава: Сімон, 2017. С. 161–167.